

Państwo Islamskie w Chorasanie a potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski

The Islamic State in Khorasan and a potential threat to Poland's security

ŁUKASZ CYMBALUK

Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego

 <https://orcid.org/0000-0003-1868-3869>

Abstrakt

W artykule przedstawiono zarys działalności Państwa Islamskiego w Chorasanie (ang. Islamic State in Khorasan, IS-K), a także opisano ideologię oraz cele tej organizacji. Autor podjął próbę identyfikacji potencjalnych zagrożeń, jakie może ona stwarzać dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Mimo że Polska nie znajduje się w centrum zainteresowania IS-K, to w ramach dżihadystycznej ideologii tego ugrupowania jest klasyfikowana – z uwagi na przynależność do szeroko pojętego Zachodu – jako jeden z tzw. wrogów dalekich. Organizacja może podejmować działania przede wszystkim w takich obszarach, jak: tworzenie sieci operacyjnych, rekrutacja, rozbudowa bazy członkowskiej czy pozyskiwanie funduszy. Równocześnie nie można wykluczyć spontanicznych przypadków radykalizacji (a nawet ataków inspirowanych propagandą IS-K), które mogą wystąpić bez bezpośrednich powiązań z przedstawicielami grupy. Otwarte pozostaje również pytanie, w jakim stopniu bieżące procesy migracyjne mogą w istocie generować zagrożenie ze strony IS-K oraz w jaki sposób ugrupowanie może być wykorzystywane przez aktorów zewnętrznych do realizacji własnych celów politycznych.

Słowa kluczowe Państwo Islamskie w Chorasanie, IS-K, filie Państwa Islamskiego, bezpieczeństwo Polski, rewolucyjny salafizm, radykalizm islamski, terroryzm

Abstract The article describes an outline of the activities of the Islamic State in Khorasan (IS-K), as well as the ideology and objectives of the organisation. The author attempted to identify potential threats it might pose to Poland's security. Although Poland is not the focus of the IS-K's attention, within the framework of the group's jihadist ideology it is classified – by virtue of its affiliation with the West in the broadest sense – as one of the distant enemies. The organisation may take action primarily in areas such as: establishment of operational networks, recruitment, expanding the membership base and fundraising. At the same time, spontaneous cases of radicalisation (even attacks inspired by the IS-K propaganda), which may occur without any direct links to the representatives of the group, cannot be ruled out. It also remains to be seen to what extent the current migration processes might in fact pose a threat from the IS-K, and how the group might be exploited by the external actors to achieve its own political objectives.

Keywords Islamic State in Khorasan, IS-K, Islamic State affiliates, Poland's security, revolutionary Salafism, Islamic radicalism, terrorism

Wprowadzenie

Porażka militarna w Iraku i Syrii oraz utrata zdobyczy terytorialnych nie oznaczały końca istnienia Państwa Islamskiego¹. Po śmierci Abu Bakr al-Baghdadiego

¹ W tekstach naukowych i publicystycznych często pojawia się określenie tzw. Państwo Islamskie. Ma to podkreślać, że organizacja nie powinna być traktowana jako pełnoprawny podmiot państwowy. Warto jednak zaznaczyć, że od momentu proklamacji kalifatu (29 czerwca 2014 r.) Państwo Islamskie to w istocie nazwa własna ugrupowania. Stosowanie takiego nazewnictwa nie oznacza, że ma ono odzwierciedlenie w rzeczywistości (Państwo Islamskie miało następujące elementy państwowości – suwerenną władzę, ludność oraz terytorium, nie spełniało natomiast kryterium w postaci zdobycia uznania międzynarodowego). Z kolei w odniesieniu do organizacji omawianej w niniejszym artykule właściwym nazewnictwem powinno być Państwo Islamskie w Chorasanie (ang. Islamic State in Khorasan – IS-K lub też Islamic State Khorasan Province, ISKP). Skrót ISIS-K odwołuje się

27 października 2019 r.² stanowisko kalifa przejmowali kolejni dżihadyści³, organizacja zaś – choć niemal irrelevantna w wymiarze lokalnym – nie zniknęła całkowicie z krajobrazu syryjskiej wojny domowej. Ugrupowanie zmieniło strategię i kontynuowało działalność jako globalna sieć terrorystyczna⁴.

Istotne jest to, że jeszcze w czasie funkcjonowania kalifatu, czyli struktury politycznej opartej na rygorystycznej interpretacji prawa szariackiego jako bytu o charakterze państwowym, swoje podporządkowanie wobec niego zadeklarowały liczne grupy dżihadystyczne z różnych rejonów świata⁵. W efekcie Państwo Islamskie powołało do życia komórki zewnętrzne oraz wilajaty, czyli prowincje, które dążyły do realizacji celów ideologicznych i strategicznych macierzystej organizacji. Filie kalifatu (tzw. lokalne franczyzy) powstały m.in. w: Libii, Algierii, Egipcie, Jemenie, Nigerii, Rosji (na Kaukazie), Strefie Gazy⁶, Indiach (w Kaszmirze)⁷ i choć część z nich straciła na znaczeniu lub została rozbita (przynajmniej według oficjalnych doniesień)⁸, to niektóre nadal są aktywne. Większy zakres niezależności

do poprzedniej nazwy (de facto zniesionej w czerwcu 2014 r.) – Islamic State of Iraq and Syria (lub też Islamic State of Iraq and al-Sham, ISIS).

² Przywódca Państwa Islamskiego zginął podczas operacji amerykańskich sił specjalnych. Zob. M. Rubin, *Abu Bakr al-Baghdadi Is Dead (But His Legacy Lives on)*, The National Interest, 27 X 2019 r., <https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/abu-bakr-al-baghdadi-dead-his-legacy-lives-91536> [dostęp: 4 XII 2024].

³ Obecnie (stan na 1 IX 2026 r.) organizację prowadzi Abu Hafs al-Hashimi al-Qurashi, który 3 sierpnia 2023 r. został ogłoszony piątym kalifem. Zob. *ISIL confirms death of leader Abu Hussein al-Qurashi, names successor*, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/3/isil-confirms-death-of-leader-abu-hussein-al-qurashi-names-successor> [dostęp: 1 IX 2026].

⁴ Państwo Islamskie wciąż jest uważane za najniebezpieczniejszą organizację terrorystyczną na świecie. Zob. *Global Terrorism Index 2026*, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2026/03/Global-Terrorism-Index-2026-Report.pdf>, s. 4 [dostęp: 21 VIII 2026].

⁵ Do końca 2015 r. wierność Państwu Islamskiemu zadeklarowało ponad 40 grup terrorystycznych. W kolejnym roku filie kalifatu znajdowały się w 28 różnych państwach. Zob. *Global Terrorism Index 2016*, Institute for Economics and Peace, <https://www.reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2016>, s. 2 [dostęp: 4 XII 2024]. W 2019 r. Państwo Islamskie zarządzało przynajmniej 19 komórkami.

⁶ Na temat poszczególnych prowincji Państwa Islamskiego zob. szerzej: K. Leigh, J. French, J. Juan, *Islamic State and Its Affiliates*, The Wall Street Journal, <http://graphics.wsj.com/islamic-state-and-its-affiliates> [dostęp: 4 XII 2024]; B. Rahmani, A. Tanco, *ISIS's Growing Caliphate: Profiles of Affiliates*, Wilson Center, 19 II 2016 r., <https://www.wilsoncenter.org/article/isiss-growing-caliphate-profiles-affiliates> [dostęp: 4 XII 2024].

⁷ *ISIL claims 'province' in India, officials call it 'propaganda'*, Al Jazeera, 12 V 2019 r., <https://www.aljazeera.com/news/2019/5/12/isil-claims-province-in-india-officials-call-it-propaganda> [dostęp: 4 XII 2024].

⁸ Jako przykład pokonanych i rozbitych prowincji można wskazać filie Państwa Islamskiego w Libii.

provincji po śmierci al-Baghdadiego oznacza bardziej rozproszony, sieciowy i niejawnym charakter działań organizacji wiernych koncepcji Państwa Islamskiego.

Celem artykułu jest wskazanie obszarów potencjalnych zagrożeń, jakie to ugrupowanie może stwarzać dla bezpieczeństwa Polski. Przeprowadzona przez autora analiza przejawów aktywności Państwa Islamskiego w Chorasanie (ang. Islamic State in Khorasan, IS-K) została dokonana na podstawie dostępnego piśmiennictwa, raportów, a także publikacji i źródeł internetowych. W objaśnianiu działań oraz specyfiki IS-K istotną rolę odgrywają analogie do aktywności macierzystej organizacji.

Państwo Islamskie w Chorasanie – zarys działalności

Jednym z wilajatów, który przetrwał i pomimo upadku kalifatu pozostaje aktywny, jest IS-K. Prowincja powstała w 2015 r. w efekcie konsolidacji głównie afgańskich i pakistańskich dżihadystów⁹ rozczarowanych działaniami talibów¹⁰. Państwo Islamskie w Chorasanie prowadzi działalność przede wszystkim na obszarze wschodniego i północnego Afganistanu oraz północno-zachodniego Pakistanu, przy czym kontroluje bardzo niewielki obszar. Nazwa Chorasana¹¹ odnosi się do historycznego regionu w Azji Środkowej, obecnie rozciągającego się na niemal cały Afganistan, wschodni Iran oraz południowe części Turkmenistanu, Tadżykistanu i Uzbekistanu¹². Należy dodać, że stosowanie takiego nazewnictwa podkreśla rewizjonistyczne dążenia organizacji, będące równocześnie wyrazem kontestacji zachodniej nomenklatury oraz granic państwowych narzuconych przez wrogów¹³.

⁹ Od początku istnienia prowincji istotną rolę w strukturach organizacji odgrywali walczący w Afganistanie Uzbeki (członkowie Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu), Ujgurzy, a później także Tadżycy i Beludżowie. Zob. K. Strachota, *Państwo Islamskie Chorasana – nowa odsłona światowego dżihadu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 29 III 2024 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-03-29/panstwo-islamskie-chorasana-nowa-odslona-swiatowego-dzihadu> [dostęp: 20 XII 2024].

¹⁰ Na temat procesu przyłączania się dżihadystów z poszczególnych ugrupowań zob. szerzej: D. Rassler, *Situating the Emergence of the Islamic State of Khorasan*, „CTC Sentinel” 2015, t. 8, nr 3, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2015/03/CTCSentinel-Vol8Issue317.pdf>, s. 7–11 [dostęp: 20 XII 2024].

¹¹ Chorasana (arab. *Khorasan*) można tłumaczyć jako ‘Kraj Wschodu’ lub ‘Tam, gdzie wschodzi słońce’. Zob. A. Taylor, *The strange story behind the ‘Khorasan’ group’s name*, The Washington Post, 25 IX 2014 r., <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/09/25/the-strange-story-behind-the-khorasan-groups-name> [dostęp: 24 XII 2024].

¹² M.K. Sheikh, *Islamic State Enters Al-Qaeda’s Old Hotbed: Afghanistan and Pakistan*, „Connections” 2017, t. 16, nr 1, s. 40. <https://doi.org/10.11610/Connections.16.1.03>. W niektórych opisach tego regionu historycznego uwzględnia się również część terytorium Pakistanu.

¹³ IS-K kontynuuje praktykę unikania „zachodniego” nazewnictwa kojarzonego z kolonializmem

Państwo Islamskie w Chorasanie po raz pierwszy zyskało duży rozgłos za sprawą zamachu na lotnisku im. Hamida Karzaja w Kabulu. 26 sierpnia 2021 r. zamachowiec samobójca zdetonował ładunki wybuchowe podczas ewakuacji z Afganistanu ludności cywilnej i cudzoziemców, która nastąpiła po wyjściu z tego państwa amerykańskich sił i przejęcia władzy przez talibów¹⁴. Ugrupowanie przyznało się również do aktu terrorystycznego dokonanego 22 marca 2024 r. w Krasnogorsku w pobliżu Moskwy¹⁵. Grupa uzbrojonych napastników otworzyła ogień do publiczności zgromadzonej w hali koncertowej Crocus City Hall¹⁶. Był to pierwszy zamach przeprowadzony poza zasadniczym obszarem funkcjonowania IS-K, a zamachowcami byli głównie Tadżycy¹⁷. Wcześniejsza aktywność terrorystyczna wilajatu w Chorasanie koncentrowała się na terytorium Afganistanu (łączyła się z działaniami zbrojnymi wymierzonymi w talibów) i Pakistanu¹⁸. Ataki zasadniczo były wymierzone w cele cywilne i społeczność Hazarów wyznającą islam szyicki¹⁹.

obecną w narracji i komunikatach Państwa Islamskiego, np. zamiast Arabia Saudyjska – Półwysep Arabski.

¹⁴ W zamachu zginęło ponad 180 osób, w tym 13 amerykańskich żołnierzy i 28 członków Talibanu. Zob. *What we know about Islamic State in Khorasan Province (ISIS-K)*, Al Jazeera, 27 VIII 2021 r., <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/27/islamic-state-in-khorasan-iskp-aka-isil> [dostęp: 3 I 2025]. IS-K przyznało się do zamachu w poście na Telegramie. Zob. *ISIL claims responsibility for deadly Kabul attack*, Al Jazeera, 3 IX 2024 r., <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/3/isil-claims-responsibility-for-deadly-kabul-attack> [dostęp: 3 I 2025].

¹⁵ IS-K przyznało się do zamachu za pośrednictwem swojego medium propagandowego Amaq Media Channel. Rosja współodpowiedzialnością za ten atak próbowała obarczyć Ukrainę. Zob. A.M. Dyner, *Zamach w Moskwie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 25 III 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/zamach-w-moskwie> [dostęp: 6 I 2025].

¹⁶ Tamże. Był to największy zamach terrorystyczny w Rosji od czasu ataku na szkołę w Biesłanie w 2004 r. Warto wspomnieć, że Stany Zjednoczone informowały (za pośrednictwem ambasady w Moskwie) o możliwym ataku ze strony IS-K. Zob. G. Faulconbridge, *US embassy warns of imminent attack in Moscow by 'extremists'*, Reuters, 8 III 2024 r., <https://www.reuters.com/world/us-embassy-warns-imminent-extremist-attack-moscow-2024-03-08> [dostęp: 6 I 2025]. Ostrzeżenie to zostało zignorowane przez Rosjan. W podobny sposób USA przekazały komunikat Iranowi przed innym atakiem IS-K – zamachem samobójczym w Kermanie, do którego doszło 3 stycznia 2024 r. podczas uroczystości upamiętniającej czwartą rocznicę śmierci generała Ghasema Solejmaniego (dowódcy sił specjalnych Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej). Zob. M.R. Gordon, V. Salama, W.P. Strobel, *U.S. Secretly Alerted Iran Ahead of Islamic State Terrorist Attack*, The Wall Street Journal, 26 I 2024 r., <https://www.wsj.com/world/middle-east/u-s-secretly-alerted-iran-ahead-of-islamic-state-terrorist-attack-af77a19a> [dostęp: 6 I 2025].

¹⁷ M.L. de Miguel, *ISIS-K: A Reboot of Jihadist Terrorism?*, „Revista Seguridad y Poder Terrestre” 2024, t. 3, nr 2, s. 105. <https://doi.org/10.56221/spt.v3i2.58>.

¹⁸ Ważniejsze ataki terrorystyczne ugrupowania krótko przedstawiono w: *Islamic State in Khorasan Province*, <https://mappingmilitants.org/profiles/islamic-state-in-khorasan-province> [dostęp: 21 VIII 2026].

¹⁹ Q. Akram, N. Asif, *Islamic State Khorasan (ISIS-K) In Post Us Withdrawal Afghanistan*, „Journal

Dynamika działań operacyjnych grupy zmniejszała się w drugiej połowie 2018 r. wraz z pierwszymi poważnymi porażkami w bezpośrednich starciach²⁰. Do spadku ogólnego potencjału i liczby bojowników²¹ organizacji, a także do utraty znacznej części kontrolowanych przez nią obszarów przyczyniły się intensywne operacje militarne prowadzone przez afgańskie siły, międzynarodową koalicję kierowaną przez Stany Zjednoczone²² oraz talibów. W listopadzie 2019 r. ówczesny prezydent Afganistanu, Ashraf Ghani, ogłosił pokonanie IS-K w prowincji Nangarhar (w głównym bastionie ugrupowania)²³.

Państwo Islamskie w Chorasanie wznowiło swoje działania wraz z ponownym przejęciem władzy przez talibów w sierpniu 2021 r., jednak dalsze straty, narastające problemy z gromadzeniem funduszy²⁴ oraz destabilizacja na Bliskim Wschodzie w związku z rozpoczęciem konfliktu w Gazie spowodowały istotną zmianę w sposobie funkcjonowania grupy. Nowe podejście oznaczało rozpoczęcie

of Professional Research in Social Sciences” 2024, t. 11, nr 1, s. 234–237. <https://doi.org/10.58932/MULA0028>; *Afghanistan: ISIS Group Targets Religious Minorities*, Human Rights Watch, 6 IX 2022 r., <https://www.hrw.org/news/2022/09/06/afghanistan-isis-group-targets-religious-minorities> [dostęp: 8 I 2025].

²⁰ A. Giustozzi, *The Islamic State in Khorasan*, Italian Institute for International Political Studies, 27 VI 2019 r., <https://www.ispionline.it/en/publication/islamic-state-khorasan-23406> [dostęp: 8 I 2025].

²¹ Według niektórych szacunków IS-K w 2016 r. dysponowało 7000–8500 bojownikami. W drugiej połowie 2019 r. liczba rekrutów organizacji spadła do 5000. Zob. M.D. Mohammadi, *Islamic State in Khorasan Recruitment Tactics: Analysis of Push & Pull Factors*, Tarzi Research Foundation, April 2021, s. 9. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32271.71841>. Na temat strat ponoszonych przez prowincję w Chorasanie zob. szerzej: A. Jadoon, A. Mines, *Taking Aim: Islamic State Khorasan's Leadership Losses*, „CTC Sentinel” 2019, t. 12, nr 8, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2019/09/CTC-SENTINEL-082019.pdf>, s. 14–22 [dostęp: 8 I 2025].

²² Jednym z bardziej znanych działań Stanów Zjednoczonych (choć raczej o znaczeniu symbolicznym) wymierzonych w IS-K był nalot z wykorzystaniem GBU-43/B MOAB (najpotężniejszej nieatomowej bomby w arsenale USA, tzw. matki wszystkich bomb) przeprowadzony w prowincji Nangarhar w kwietniu 2017 r. Było to pierwsze wykorzystanie tej broni w warunkach konfliktu zbrojnego. Zob. szerzej: *Afghanistan/US, 'Mother of all bombs'*, <https://casebook.icrc.org/case-study/afghanistan-us-mother-all-bombs> [dostęp: 9 I 2025].

²³ I. Ikram, A. Siddique, *Afghan President Declares IS Defeated In Eastern Stronghold*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 19 XI 2019 r., <https://gandhara.rferl.org/a/afghan-president-declares-is-defeated-in-eastern-stronghold/30280871.html> [dostęp: 8 I 2025]. Warto dodać, że w obliczu porażki ponad 1400 bojowników IS-K poddało się afgańskim władzom. Zob. F. Bezhan, *The Taliban, The Government, And Islamic State: Who Controls What In Afghanistan?*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 31 V 2020 r., <https://www.rferl.org/a/taliban-government-islamic-state-who-controls-what-in-afghanistan-/30644646.html> [dostęp: 8 I 2025].

²⁴ A. Giustozzi, *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, International Centre for Counter-Terrorism, 30 I 2024 r., <https://www.icct.nl/publication/islamic-state-khorasan-between-taliban-counter-terrorism-and-resurgence-prospects> [dostęp: 8 I 2025].

aktywności poza Afganistanem i próby przyciągnięcia sympatyków z pobliskich państw – Tadżykistanu, Uzbekistanu oraz Kirgistanu. W 2022 r. IS-K przeprowadziło dwa ataki raketowe²⁵. Pierwszy (z 18 kwietnia) był wymierzony w Uzbekistan, drugi (z 7 maja) – w Tadżykistan²⁶. Poza wywołaniem napięć w regionie ataki miały na celu podważenie zdolności rządu talibów do utrzymania bezpieczeństwa oraz mobilizację ruchów dżihadystycznych obecnych w atakowanych państwach²⁷. Jaskrawym przejawem strategii ukierunkowanej na operacje zewnętrzne był wspomniany już zamach w Krasnogorsku. Obranie za cel Rosji²⁸ nie było przypadkowe, gdyż w percepcji kalifatu (a co za tym idzie prowincji w Chorasanie) to państwo było jednym z ważniejszych adwersarzy organizacji. Wrogość Państwa Islamskiego wobec Rosji jest rezultatem zarówno okupacji Afganistanu w latach 80. XX w., interwencji w Czeczenii (postrzeganych jako przykłady prześladowania

²⁵ W obu przypadkach rakiety wystrzelono z terytorium Afganistanu.

²⁶ U. Botobekov, *New ISIS Strategy and the Resurgence of Islamic State Khorasan*, Modern Diplomacy, 17 V 2022 r., <https://www.moderndiplomacy.eu/2022/05/17/new-isis-strategy-and-the-resurgence-of-islamic-state-khorasan> [dostęp: 15 I 2025]; J.C.K. Daly, *Rocket Attacks on Tajikistan and Uzbekistan Undermine Taliban Security Claims*, Jamestown, 8 I 2022 r., <https://jamestown.org/program/rocket-attacks-on-tajikistan-and-uzbekistan-undermine-taliban-security-claims> [dostęp: 15 I 2025].

²⁷ Pojawienie się grup dżihadystycznych w Azji Centralnej (w Uzbekistanie, Tadżykistanie, Kirgistanie, Turkmenistanie oraz Kazachstanie) jest wynikiem pogorszenia się sytuacji ekonomicznej i poziomu edukacji po upadku Związku Radzieckiego, a także ogólnej korupcji i represji stosowanych przez reżimy autorytarne. Na temat genezy, specyfiki oraz przykładów organizacji salafickich z tego regionu zob. szerzej: U. Botobekov, *Think like Jihadist: Anatomy of Central Asian Salafi groups*, Modern Diplomacy, 29 V 2019 r., <https://moderndiplomacy.eu/2019/05/29/think-like-jihadist-anatomy-of-central-asian-salafi-groups> [dostęp: 17 I 2025]. Kluczowe znaczenie ma również zjawisko masowych migracji zarobkowych z państw regionu. Państwem docelowym jest głównie Rosja, gdzie alienacja społeczna, ułatwiony dostęp do treści radykalnych oraz wykluczenie i frustracje społeczne, a także przymuszanie do służby wojskowej sprawiają, że nasila się zjawisko radykalizacji wśród migrantów. Państwo Islamskie w Chorasanie wypracowało efektywne metody dotarcia do takich środowisk. Zob. szerzej: K. Strachota, *Państwo Islamskie Chorasanu...* Warto dodać, że według niektórych raportów to właśnie z Rosji (lub też byłych republik Związku Radzieckiego) pochodziło najwięcej zagranicznych bojowników (ang. *foreign fighters*), którzy zasilili szeregi Państwa Islamskiego w okresie funkcjonowania kalifatu. Zob. szerzej: R. Barrett, *Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>, s. 10–11 [dostęp: 17 I 2025].

²⁸ Należy zaznaczyć, że atak terrorystyczny w Krasnogorsku nie był pierwszym zamachem IS-K wymierzonym w Rosję. We wrześniu 2022 r. IS-K dokonało zamachu na rosyjską ambasadę w Kabulu. Zob. *Afghanistan: Deadly suicide attack at Russian embassy in Kabul*, Al Jazeera, 5 IX 2022 r., <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/5/suicide-bomb-blast-near-russian-embassy-in-kabul-afghan-police> [dostęp: 17 I 2025].

muzułmanów), jak i wspierania przez Moskwę innych przeciwników kalifatu – Iranu oraz reżimu Asada w Syrii²⁹.

Ideologia i cele Państwa Islamskiego w Chorasanie

Ideologia IS-K jest tożsama z ideologią Państwa Islamskiego – był to jeden z warunków sine qua non powołania nowej prowincji³⁰. Ugrupowanie wpisuje się w ramy nurtu rewolucyjnego salafizmu (dżihadu salafickiego)³¹, który postuluje powrót do pierwotnej formy islamu na drodze zbrojnej lub z wykorzystaniem przemocy w celu wyciągnięcia muzułmanów ze stanu ogólnego kryzysu – wtórnej dżahiliji. Odrzucenie przejawów „zepsucia” oraz ideologicznych „naleciałości”, takich jak państwo świeckie, modernizm, nacjonalizm czy demokracja (traktowanych jako przejawy bałwochwaltwa – arab. *shirk*), ściśle łączy się z traktowaniem Koranu i Sunny jako wyłącznych źródeł prawa³². Należy przy tym podkreślić, że zarówno religia, jak i poszczególne jej elementy są w przypadku tej organizacji wykorzystywane instrumentalnie.

Istotne znaczenie w ideologii grupy³³ ma koncept kalifatu – bytu politycznego, w którym panuje powszechne prawo szariatu i materializują się wszelkie islamskie ideały. Taki stan rzeczy może być osiągnięty tylko za pomocą „metodologii pro-rockiej”³⁴, czyli dokładnego podążania za wzorcami wytyczonymi przez proroka. Dlatego też politycznym i społecznym punktem odniesienia, do którego zmierza

²⁹ S. Harmouch, A. Jadoon, *How Moscow terror attack fits ISIS-K strategy to widen agenda, take fight to its perceived enemies*, The Conversation, 24 III 2024 r., <https://www.theconversation.com/how-moscow-terror-attack-fits-isis-k-strategy-to-widen-agenda-take-fight-to-its-perceived-enemies-226469> [dostęp: 17 I 2025].

³⁰ Państwo Islamskie określiło zakres kryteriów i wymagań, które musiała spełnić dana organizacja, aby móc utworzyć prowincję. Taka grupa – poza podzieleniem wizji ideologicznej kalifatu – musiała wyłonić ze swoich szeregów lidera, złożyć i udokumentować przysięgę wierności (arab. *bay'a*), a także przedstawić strategię dotyczącą kwestii militarnych i zarządzania kontrolowanymi obszarami. Zob. *Wilāyat Khurāsān And The Bayāt From Qawqāz*, „Dabiq” 2015, nr 7, s. 35.

³¹ Zob. szerzej: Q. Wiktorowicz, *Anatomy of the Salafi Movement*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, t. 29, nr 3, s. 207–239. <https://doi.org/10.1080/10576100500497004>.

³² Warto zaznaczyć, że poza salafizmem Państwo Islamskie w znacznym stopniu czerpało również z myśli wahabickiej. Przytoczone elementy ideowe wywodzą się w dużej mierze właśnie z wahabizmu – powstałego w XVIII w. nurtu w islamie sunnickim, który zakłada przede wszystkim rygorystyczne podejście do religii oraz dosłowną interpretację świętych tekstów.

³³ Ważniejsze komponenty ideologii IS-K zostały również krótko przedstawione w: Q. Akram, N. Asif, *Islamic State Khorasan (ISIS-K)*..., s. 218–219.

³⁴ G. Wood, *What ISIS Really Wants*, The Atlantic, March 2015, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980> [dostęp: 27 I 2025].

Państwo Islamskie (oraz jego filie), jest twór państwowy założony przez Muhammada w VII w. n.e. wraz z obowiązującymi w nim zasadami. Dążenie do utworzenia kalifatu oznacza równocześnie rewizjonistyczny stosunek wobec obecnego porządku międzynarodowego.

Kolejnym kluczowym elementem ideologii IS-K jest dżihad rozumiany jednoznacznie jako walka zbrojna³⁵. Ma on być narzędziem umożliwiającym ustanowienie kalifatu i osiągnięcie dominującej pozycji islamu w skali globalnej. Wymaga to zastosowania przemocy (w tym przeprowadzania zamachów terrorystycznych), traktowanej przez organizację jako działanie konieczne i uzasadnione religijnie. Równocześnie dżihad jest przedstawiany jako obowiązek, który powinien być realizowany zarówno przez jednostkę, jak i zbiorowość wiernych. Religijną powinnością każdego muzułmanina ma być podjęcie walki zbrojnej z wrogami kalifatu lub organizacja zamachów terrorystycznych w miejscu swojego zamieszkania.

Z dżihadem jako działaniem zbrojnym łączy się koncepcja koranicznej ekskomuniki (arab. *takfir*). Jest to wykluczanie ze wspólnoty religijnej jednostek lub grup, które dopuściły się ciężkiego grzechu. W radykalizowanej interpretacji IS-K ekskomunika rozciąga się również na muzułmanów, którzy nie podzielają światopoglądu tej grupy³⁶. W rezultacie organizacja legitymizuje stosowanie przemocy wobec szerokiej kategorii „odstępców” lub „apostatów” (arab. *murtadd*). Zaliczają się do nich członkowie innych odłamów religijnych (szczególnie przedstawiciele nurtu szyickiego), a także zwolennicy rządów w państwach muzułmańskich, w których nie obowiązuje „czyste” prawo szariatu.

Państwo Islamskie w Chorasanie przyjęło od organizacji centralnej również podział na tzw. wrogów dalekich i bliskich. Do wrogów dalekich należą wszelkie zewnętrzne siły, które zwalczają (w percepcji ugrupowania) islam czy też prowadzą opresyjną politykę wobec muzułmanów. Są to przede wszystkim: Stany Zjednoczone

³⁵ W swojej narracji Państwo Islamskie wyraźnie odrzucało inne niż walka i przemoc znaczenia dżihadu. Kalifat traktuje odejście od walki zbrojnej – a co za tym idzie również podział na dżihad większy (dżihad jako „wysiłek duchowy”) i mniejszy (dżihad jako walka na rzecz obrony wspólnoty przed zagrożeniami zewnętrznymi) – jako rodzaj „reinterpretacji” tego pojęcia. Na ten temat zob. szerzej: *Islam Is The Religion Of The Sword Not Pacifism*, „Dabiq” 2015, nr 7, s. 20–24. Według Państwa Islamskiego włączenie się w dżihad jest obowiązkiem wiernych.

³⁶ Z praktyką *takfir* łączy się pojęcie *al-wala' wa-l-bara* – koncepcja rozgraniczenia dobra i zła (potocznie określana jako „miłość i nienawiść w imię Allaha”), w której religia jest elementem wyraźnie oddzielającym wspólnotę od niewierzących. Zob. A.N. Celso, *Islamic Regression, Jihadist Frustration and Takfirist Hyper Violence*, „Journal of Political Sciences & Public Affairs” 2016, t. 4, nr 2, <https://www.longdom.org/open-access/islamic-regression-jihadist-frustration-and-takfirist-hyper-violence-2332-0761-1000200.pdf>, s. 2 [dostęp: 27 I 2025]. <https://doi.org/10.4172/2332-0761.1000200>. W przypadku ideologii Państwa Islamskiego i jego komórek podział występuje pomiędzy wąsko określoną grupą „prawdziwych” wyznawców a licznymi wrogami islamu.

(oraz ich państwa sojusznice), Izrael, Chiny, a także Rosja i Iran³⁷. W grupie wrogów bliskich znajdują się państwa, których rządy – choć tworzone przez muzułmanów – są postrzegane z powodu swoich powiązań z Zachodem jako bezbożne, oraz mniejszości religijne.

Istotny jest również fakt, że IS-K jako wrogów bliskich postrzega obecną, tworzoną przez talibów władzę w Afganistanie oraz powiązaną z nią Al-Kaidę. Cele organizacji w skali lokalnej to przede wszystkim delegitymizacja i podważenie pozycji Talibanu, a w konsekwencji pozbawienie ich władzy oraz utworzenie własnego kalifatu na terytorium Afganistanu³⁸. Państwo Islamskie w Chorasanie krytykuje talibów za zbyt liberalne podejście do wdrażania szariatu oraz za odejście od zasad dżihadu przez działania na rzecz zdobycia uznania międzynarodowego³⁹. Tendencje o nacjonalistycznym charakterze oraz powiązania ze Stanami Zjednoczonymi⁴⁰ (choćby wspólne zwalczanie sił IS-K) sprawiają, że ugrupowanie postrzega afgański rząd w kategorii „apostatów” czy też jako pionka Zachodu. Z kolei konflikt z Al-Kaidą ma podłoże historyczne, ideologiczno-doktrynalne, a nawet generacyjne⁴¹. Organizacje rywalizują bowiem nie tylko o wpływy lokalne czy zasoby

³⁷ W narracji Państwa Islamskiego (w nr. 15 magazynu „Dabiq”) pojawił się komentarz dotyczący obszernej listy wrogów, która wraz z podmiotami walczącymi z kalifatem w sposób potajemny rozciąga się de facto na wszystkie państwa świata. Zob. szerzej: *From the Battles of Al-Ahzāb to the War of Coalitions*, „Dabiq” 2015, nr 11, s. 47–48. Można zatem założyć, że IS-K kontynuująca tradycje organizacji centralnej również przyjmuje taką perspektywę, co oznacza, że traktuje jako wroga także Polskę (przynajmniej deklaracyjnie).

³⁸ S. Coppolecchia, *Unveiling ISIS-K: Origins, Goals And Possible Impact*, Instituto Analisi Relazioni Internazionali, 6 IV 2024 r., <https://www.iari.site/2024/04/06/unveiling-isis-k-origins-goals-and-possible-impact> [dostęp: 7 II 2025].

³⁹ A. Legieć, *Perspektywy rozwoju tzw. Państwa Islamskiego w Afganistanie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1 X 2021 r., <https://www.pism.pl/publikacje/perspektywy-rozwoju-tzw-panstwa-islamskiego-w%25C2%25A0afganistanie> [dostęp: 7 II 2025].

⁴⁰ C. Timofte, *Unlikely Friends: What role would the USA play in the fight between ISIS-K and the Taliban?*, Institute of New Europe, 29 XI 2021 r., <https://www.ine.org.pl/en/unlikely-friends-what-role-would-the-usa-play-in-the-fight-between-isis-k-and-the-taliban> [dostęp: 7 II 2025].

⁴¹ Rozłam Państwa Islamskiego i Al-Kaidy jest wynikiem narastających napięć i różnic ideologicznych. Podstawowe rozbieżności dotyczyły przede wszystkim tego, kiedy i w jakich okolicznościach należy utworzyć kalifat, a także jaki rodzaj wroga (bliski czy daleki) powinien być traktowany priorytetowo. Relacje pomiędzy organizacjami zdefiniował spór dotyczący statusu Frontu Nusra (Jabhat an-Nusra formalnie była filią Al-Kaidy) – Państwo Islamskie w sposób jednostronny próbowało przejąć kontrolę nad grupą i włączyć ją do swoich struktur. Przywódca An-Nusry, Abu Muhammad al-Dżaulani, potwierdził wówczas swoją wierność wobec Al-Kaidy. W rezultacie również jego grupa stała się wrogiem kalifatu. Na temat genezy antagonizmów pomiędzy Państwem Islamskim a Al-Kaidą zob. szerzej: A.Y. Zelin, *The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*, The Washington Institute for Near East Policy, 26 VII 2014 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-war-between-isis-and-al-qaeda-for-supremacy-of-the-global-jihadist> [dostęp: 4 II 2025].

rekrutacyjne, lecz także o prymat w globalnym ruchu dżihadystycznym. Dlatego też konfrontacja Państwa Islamskiego i Al-Kaidy przejawia się zarówno na płaszczyznach doktrynalnej oraz propagandowej (np. wzajemne oskarżenia o herezję czy dyskredytacja), jak i w bezpośrednich starciach w różnych regionach świata. Walka pomiędzy tymi organizacjami często odbywała się za pośrednictwem ich lokalnych grup afiliowanych. Poza Afganistanem tego typu starcia można było zaobserwować w związku z wojną domową w Jemenie⁴² oraz w Mali⁴³.

Należy również wspomnieć o szczególnym znaczeniu Syrii. Struktury pozostałe tam po Państwie Islamskim kontynuują tam działania wymierzone przeciwko Hay'at Tahrir al-Sham (HTS), czyli frakcji rebelianckiej, która w grudniu 2024 r. obaliła reżim Baszszara al-Asada, a następnie utworzyła rząd tymczasowy. Wrogość ta wynika z faktu, że przywódca HTS, Ahmed al-Sharaa (dawniej znany jako Abu Muhammad al-Dżaulani), w przeszłości był liderem An-Nusry, a także ma bardziej umiarkowane podejście do kwestii ideologicznych⁴⁴ oraz oficjalnie deklaruje poszanowanie praw różnych grup etnicznych i religijnych⁴⁵.

Państwo Islamskie w Chorasanie a kwestie bezpieczeństwa Polski

Z perspektywy IS-K Polska ze względu na przynależność do Zachodu (przez powiązania sojusznicze ze Stanami Zjednoczonymi) jest zaliczana do wrogów dalekich. Jednocześnie trudno traktować Polskę jako strategicznego lub priorytetowego przeciwnika ugrupowania, co oznacza, że ustępuje ona w hierarchii innym aktorom, bardziej zaangażowanym w procesy istotne z punktu widzenia IS-K. W tym kontekście większe znaczenie mają m.in. Stany Zjednoczone, Rosja, Iran oraz Chiny, które w przeszłości były uwikłane w walkę z kalifatem lub podejmowały kroki polityczne postrzegane

⁴² E. Kendall, *ISIS in Yemen: Caught in a Regional Power Game*, New Lines Institute for Strategy and Policy, 21 VII 2020 r., <https://www.newlinesinstitute.org/isis/isis-in-yemen-caught-in-a-regional-power-game-2> [dostęp: 12 II 2025].

⁴³ Na temat rywalizacji pomiędzy organizacjami na terytorium Mali zob. szerzej: E. Baldaro, Y.S. Diall, *The End of the Sahelian Exception: Al-Qaeda and Islamic State Clash in Central Mali*, „The International Spectator” 2020, t. 55, nr 4, s. 69–83. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1833566>.

⁴⁴ Hay'at Tahrir al-Sham wykazuje bardziej pragmatyczne i nieco bardziej „miękkie” stanowisko (jak na standardy dżihadystów) w sprawach ideologicznych. Ahmed al-Sharaa formalnie zerwał więzi z Al-Kaidą, przy czym często zaznacza się, że w istocie jest to działanie pozorne i czysto wizerunkowe. Zob. M. Al-Lami, *From Syrian jihadist leader to rebel politician: How Abu Mohammed al-Jolani reinvented himself*, BBC, 9 XII 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/c0q0w1g8zqvo> [dostęp: 12 II 2025].

⁴⁵ S. Kajjo, *Syrians welcome new rulers' pledge of moderation but are concerned about extremists in their midst*, VOA, 24 XII 2024 r., <https://www.voanews.com/a/syrians-welcome-new-rulers-pledge-of-moderation-but-are-concerned-about-extremists-in-their-midst-/7912678.html> [dostęp: 12 II 2025].

przez IS-K jako akty opresji wymierzone w społeczność wiernych. Mając na względzie kwestie ideologiczne, należy zaznaczyć, że do podstawowej kategorii przeciwników ugrupowania zaliczają się przede wszystkim wrogowie bliscy.

W Polsce odnotowano kilka incydentów powiązanych z Państwem Islamskim (z czego przynajmniej jeden mający związek z IS-K) z udziałem zarówno polskich obywateli, jak i cudzoziemców⁴⁶. Incydenty te nie skutkowały ofiarami śmiertelnymi, a działania sprawców zostały udaremnione. Warto dodać, że w przeszłości kilkunastu polskich obywateli zasiliło szeregi Państwa Islamskiego i udało się na obszary walk⁴⁷. Niemniej odsetek odnotowanych zwolenników czy też członków tej organizacji jest w przypadku Polski zdecydowanie niższy w porównaniu z państwami takimi jak Niemcy, Francja, Wielka Brytania czy Belgia. Wynika to po pierwsze z liczebności mniejszości muzułmańskiej⁴⁸, a po drugie z braku zaszłości kolonialnych (jak np. we Francji). Zaszłości te mają istotny związek z wykluczeniem społecznym, stwarzającym dogodny grunt dla działań mobilizacyjnych lub rekrutacyjnych organizacjom dżihadystycznym. Należy jednak pamiętać, że marginalna liczba ewentualnych sympatyków lub nawet założenie, że na terytorium Polski nie istnieje żadna komórka ugrupowania, nie wykluczają możliwości zaistnienia spontanicznych operacji pod szyldem Państwa Islamskiego. W tym kontekście kluczowe znaczenie może mieć zjawisko tzw. samotnych wilków (ang. *lone wolves*), czyli jednostek, które niekoniecznie mają bezpośrednie powiązania z organizacją terrorystyczną,

⁴⁶ Opisy incydentów zamieszczono na interaktywnej mapie aktywności Państwa Islamskiego. Zob. A.Y. Zelin, *The Islamic State. Select Worldwide Activity Map*, The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org/islamicstateinteractivemap/#view/1972> [dostęp: 4 III 2025].

⁴⁷ Choć trudno wskazać szczegóły, to szacuje się, że w szeregach kalifatu było ok. 20 Polaków. Zob. P. Mazur, *Polscy dżihadyści – analiza zagrożenia ze strony terrorystów islamistycznych polskiego pochodzenia*, „Historia i Polityka” 2022, nr 39(46), s. 91. Odnotowano też komentarze, że mogli oni ulec radykalizacji podczas emigracji w państwach Europy Zachodniej (w Niemczech i Norwegii). Zob. K. Rękawek, *Jednak nie Państwo Islamskie? Zagrożenie terroryzmem międzynarodowym dla Polski*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14 VIII 2015 r., https://www.pism.pl/publikacje/Jednak_nie_Pa_stwo_Islamskie_Zagro_enie_terroryzmem_mi_dzynarodowym_dla_Polski_ [dostęp: 4 III 2025]. Najbardziej znanym dżihadystą pochodzącym z Polski (z Sandomierza) był Abu Khattab (pseudonim), znany również jako Al-Bulandi. W marcu 2017 r. pojawiła się informacja, że miał on zginąć w Syrii w zamachu samobójczym. Zob. SITE Intelligence Group, wpis na portalu X, 1 III 2017 r., <https://www.x.com/siteintelgroup/status/837007988779073537> [dostęp: 4 III 2025].

⁴⁸ W Polsce odsetek muzułmanów wynosi 0,13% populacji, podczas gdy w Niemczech jest to 5%, we Francji 9,6%, w Belgii 6%, a w Wielkiej Brytanii 4,6% (stan na 2024 r.). Zob. *Europe Muslim Population in 2024*, <https://www.muslimpopulation.com/Europe> [dostęp: 4 III 2025]. Wartości te mogą się nieznacznie różnić w zależności od szacunków (oraz czasu, w którym dokonywano badań), jednak prawidłowość dotycząca różnicy pomiędzy Polską a wspomnianymi państwami pozostaje wyraźna.

ale podejmują wysiłki (zazwyczaj na skutek oddziaływania propagandy) w celu przeprowadzenia ataków⁴⁹.

Państwo Islamskie w Chorasanie może próbować budować w Polsce (podobnie jak w innych państwach) sieci operacyjne, bazy członkowskie oraz pozyskiwać fundusze. Można przypuszczać, że źródła finansowania ugrupowania pochodzące z podatków i wymuszeń, a także dochody z eksploatacji surowców (przede wszystkim minerałów takich jak talk i lapis lazuli) czy handlu narkotykami⁵⁰ zostały znacznie ograniczone wraz z ofensywą talibów w Afganistanie. Wynikający ze strat terytorialnych strategiczny zwrot w stronę państw sąsiedzkich oraz zainicjowanie kolejnych ataków terrorystycznych mogły być również podyktowane chęcią pozyskiwania środków na działalność. Istotną metodą zbierania funduszy pozostają nadal wpłaty i darowizny dokonywane przez zwolenników ugrupowania za pośrednictwem kryptowalut lub nieformalnego systemu hawala⁵¹. Do gromadzenia środków w dużej mierze jest wykorzystywana aplikacja Telegram, która zapewnia wysoki poziom anonimowości użytkowników i ich komunikacji. Przez tworzenie zamkniętych kanałów i grup Telegram stwarza IS-K przestrzeń do organizowania i promowania kampanii crowdfundingowych, a także otwiera dostęp do publicznych grup oraz forów, na których zwolennicy mogą umieszczać określone treści. Aplikacja może być równocześnie narzędziem do pozyskiwania nowych sympatyków, przekazywania materiałów propagandowych oraz instrukcji dotyczących przeprowadzania ataków, a nawet służyć do bezpośredniej koordynacji działań terrorystycznych⁵².

⁴⁹ Na temat strategii tzw. samotnych wilków zob. szerzej: B. Mendelsohn, *ISIS' Lone-Wolf Strategy and How the West Should Respond*, Foreign Affairs, 25 VIII 2016 r., <https://www.foreignaffairs.com/isis-lone-wolf-strategy> [dostęp: 4 III 2025].

⁵⁰ A. Zerden, *What Is Known About ISIS-K Funding in Afghanistan?*, Lawfare, 30 VIII 2021 r., <https://www.lawfaremedia.org/article/what-known-about-isis-k-funding-afghanistan> [dostęp: 12 III 2025]; Q. Akram, N. Asif, *Islamic State Khorasan (ISIS-K)*..., s. 220, 227. Do ważniejszych źródeł finansowania IS-K należy również wsparcie ze strony organizacji centralnej.

⁵¹ A. Zerden, *What Is Known About ISIS-K Funding in Afghanistan*...

⁵² Na temat sposobów wykorzystywania aplikacji Telegram przez Państwo Islamskie zob. szerzej: *Islamic State's Telegram Hustle: How a Terrorist Organization Raises Funds*, Cyfirma, 13 III 2024 r., <https://www.cyfirma.com/research/islamic-states-telegram-hustle-how-a-terrorist-organization-raises-funds> [dostęp: 13 III 2025]; B. Clifford, H. Powell, *Encrypted Extremism. Inside the English-Speaking Islamic State Ecosystem on Telegram*, <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/EncryptedExtremism.pdf> [dostęp: 13 III 2025]. Autorzy badania podkreślają, że Telegram stanowi istotny system strategii komunikacyjnej Państwa Islamskiego. Wskazuje się, że członkowie organizacji (w Syrii i Iraku) mieli utrzymywać za pomocą aplikacji bezpośredni kontakt z organizatorami ataków w Paryżu (listopad 2015 r.) i Berlinie (grudzień 2016 r.). Zob. B. Clifford, H. Powell, *Encrypted Extremism. Inside...*, s. 10.

W kontekście potencjalnych zagrożeń ze strony IS-K warto rozważyć również bieżące ruchy migracyjne, przede wszystkim z Bliskiego Wschodu. Po pierwsze, nie można wykluczyć, że wśród przybywających migrantów – pomimo działań zabezpieczających i kontrolnych ze strony państwa – nie będzie członków organizacji o charakterze terrorystycznym, w tym zwolenników (a nawet bojowników) Państwa Islamskiego lub jego filii. W przeszłości swoboda przemieszczania się osób w Unii Europejskiej oraz mechanizmy Schengen ułatwiły zamachowcom mobilność⁵³. Przebywanie potencjalnych zamachowców na terytorium Polski może być jednym z etapów ich podróży do państw docelowych. Istotnym aspektem jest też migracja uchodźców przez wschodnią granicę Polski w związku z wojną w Ukrainie. Kluczowe w tym zakresie może być zjawisko inżynierii przymusowej migracji (istniejącej lub wywołanej celowo) jako element działań aktorów zewnętrznych (przede wszystkim Rosji)⁵⁴. Wykorzystanie migracji – w tym również ewentualne próby umieszczenia (np. przez rosyjskie służby specjalne) wśród migrantów przestępców lub członków grup terrorystycznych – ma w założeniu wymusić większe zaangażowanie zasobowe i logistyczne, aby uszczelnić granicę polsko-białorską oraz zapobiec próbom jej nielegalnego przekraczania. Konsekwencją ma być ograniczenie wsparcia udzielanego stronie ukraińskiej, co mogłoby ułatwić Rosji osiągnięcie celów militarnych i politycznych.

Państwo Islamskie w Chorasanie może stanowić również element szerszej strategii działań rosyjskich służb⁵⁵. Szczególne znaczenie w tym kontekście może mieć proces radykalizacji migrantów z Tadżykistanu (dokonujący się właśnie w Rosji), których udział w szeregach ugrupowania znacznie wzrósł⁵⁶. Tadżyccy

⁵³ Przykładem takiej sytuacji był przytoczony już zamach w Berlinie z 19 grudnia 2016 r. Po przeprowadzeniu ataku na jarmarku świątecznym sprawca zbiegł (przez Holandię, Belgię i Francję) do Włoch, gdzie został zastrzelony podczas próby aresztowania. Na temat zamachu zob. szerzej: *Berlin lorry attack: What we know*, BBC, 24 XII 2016 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-38377428> [dostęp: 19 III 2025].

⁵⁴ Na temat inżynierii przymusowej migracji zob. szerzej: M. Wojnowski, *Geneza, teoria i praktyka rosyjskiej inżynierii przymusowej migracji. Przyczynek do badań nad kryzysem migracyjnym na wschodniej flance NATO*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, nr 26, s. 11–49. <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.21.034.15694>.

⁵⁵ K. Strachota, *Państwo Islamskie Chorasane...*, s. 5.

⁵⁶ M. Tadych, *From Dushanbe to Berlin: The emerging ISIS-K threat*, Atlantic Council, 10 X 2024 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/europe-isis-k-tajikistan> [dostęp: 21 III 2025]. O większym znaczeniu dżihadystów pochodzenia tadżyckiego w ramach IS-K może świadczyć fakt, że zdecydowana większość zatrzymanych powiązanych z atakiem w Crocus City Hall była przedstawicielami tej nacji. Tadżyków powiązanych z filią w Chorasanie aresztowano również m.in. w Stanach Zjednoczonych, a nawet w Polsce. Zob. R.J. Bunker, P. Ligouri Bunker, *Eight Tajiks Arrested by ICE in Los Angeles, New York, and Philadelphia: Islamic State Khorasan (ISK) Strike Team Concerns*, Cofutures, 17 VI 2024 r., <https://www.cofutures.net/post/eight-tajiks-arrested-by-ice-in-los-angeles-new-york-and-philadelphia-islamic-state-khorasan-isk> [dostęp: 19 III 2025]; *Bojownik Państwa Islamskiego*

radykałowie mogą być z jednej strony wykorzystywani w zewnętrznych naciskach politycznych⁵⁷, z drugiej zaś ich ewentualna relokacja poza granice rosyjskiej strefy wpływów zwiększa poziom bezpieczeństwa wewnętrznego w Rosji.

Podsumowanie

Podobnie jak w przypadku Państwa Islamskiego podstawowym założeniem ideologicznym filii w Chorasanie jest utworzenie kalifatu. Dążenie do osiągnięcia rządów „czystego islamu” oznacza wykorzystanie wszelkich możliwych środków, wśród których istotną rolę odgrywa dżihad, czyli aktywne prowadzenie walki z użyciem przemocy czy przeprowadzaniem aktów terrorystycznych. Istotne znaczenie ma również definiowanie oponentów, których pokonanie ma być niezbędne do zmiany obecnego globalnego porządku. Warto zwrócić uwagę, że ugrupowanie kładzie ideologiczny akcent na konfrontację w pierwszej kolejności z wrogami bliskimi. Zmiany w strategii IS-K – prawdopodobnie wynikające z porażek w podstawowym obszarze funkcjonowania – doprowadziły do przekierowania uwagi organizacji na przeciwników zewnętrznych. Choć na liście wrogów dalekich znajduje się też Polska, to priorytetem dla IS-K zdają się pozostawiać państwa uwikłane w „prześladowania muzułmanów”, a atak w Krasnogorsku może być tego egzemplifikacją. Do potencjalnych zagrożeń dla Polski ze strony IS-K można zaliczyć m.in. działania operacyjne tej organizacji, w tym rozbudowę bazy członkowskiej, pozyskiwanie nowych zwolenników, gromadzenie funduszy (lub pośrednictwo w tym zakresie), a nawet spontaniczne próby przeprowadzania zamachów. Z kolei migracje oraz wojnę w Ukrainie można traktować jako procesy generujące dodatkowe ryzyko.

Otwarte pozostaje również pytanie o dalszą aktywność Państwa Islamskiego w kontekście dynamiki wydarzeń w Syrii. Obalenie rządów Asada i utworzenie rządu de facto przez HTS pod przywództwem Al-Shary oznacza nowy rozdział w historii tego państwa, przy czym nie ustały procesy mogące skutkować dalszą destabilizacją. Pomimo starań rządu HTS o nawiązanie relacji politycznych i gospodarczych z innymi aktorami międzynarodowymi napięta sytuacja wewnętrzna może prowadzić do rebelii zainicjowanej przez poszczególne frakcje, a nawet do wznowienia wojny

w Polsce. Został deportowany z kraju, Onet, 16 IV 2024 r., <https://www.wiadomosci.onet.pl/kraj/bojownik-panstwa-islamskiego-w-polsce-abw-deportowalo-go-z-kraju/t8qdqz1> [dostęp: 19 III 2025].

⁵⁷ Kwestia tadżyckich radykałów jest również wykorzystywana przez Rosję w stosunkach z Tadżykistanem. Zob. J. Lang, *Tadżykistan: chroniczna stagnacja*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 16 III 2016 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-03-16/tadzykistan-chroniczna-stagnacja> [dostęp: 19 III 2025].

domowej lub bezpośredniego zaangażowania któregoś z aktorów zewnętrznych. Takie okoliczności byłyby korzystne dla Państwa Islamskiego, które mogłoby dążyć do relokacji dostępnych zasobów i mobilizacji sympatyków (co z kolei może wiązać się ze zwiększoną aktywnością terrorystyczną w państwach traktowanych przez tę grupę jako wrogie), aby aktywnie włączyć się do walki z „wrogiem najbliższym” (czyli Al-Sharaa oraz HTS). W takim scenariuszu organizacja może nawet ponownie podjąć próbę stworzenia struktury terytorialnej. Niezależnie od tego, jak będzie się kształtowała sytuacja w Syrii, Państwo Islamskie ciągle pozostaje częścią tamtejszego krajobrazu politycznego i usiłuje podważyć zasadność istnienia oponentów ideologicznych⁵⁸.

Bibliografia

Akram Q., Asif N., *Islamic State Khorasan (ISIS-K) In Post Us Withdrawal Afghanistan*, „Journal of Professional Research in Social Sciences” 2024, t. 11, nr 1, s. 211–238. <https://doi.org/10.58932/MULA0028>.

Baldaro E., Diall Y.S., *The End of the Sahelian Exception: Al-Qaeda and Islamic State Clash in Central Mali*, „The International Spectator” 2020, t. 55, nr 4, s. 69–83. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1833566>.

From the Battles of Al-Ahzāb to the War of Coalitions, „Dabiq” 2015, nr 11, s. 46–54.

Islam Is The Religion Of The Sword Not Pacifism, „Dabiq” 2015, nr 7, s. 20–24.

Mazur P., *Polscy dżihadysty – analiza zagrożenia ze strony terrorystów islamistycznych polskiego pochodzenia*, „Historia i Polityka” 2022, nr 39(46), s. 81–95.

Miguel M.L. de, *ISIS-K: A Reboot of Jihadist Terrorism?*, „Revista Seguridad y Poder Terrestre” 2024, t. 3, nr 2, s. 101–108. <https://doi.org/10.56221/spt.v3i2.58>.

Mohammadi M.D., *Islamic State in Khorasan Recruitment Tactics: Analysis of Push & Pull Factors*, Tarzi Research Foundation, April 2021. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32271.71841>.

Sheikh M.K., *Islamic State Enters Al-Qaeda's Old Hotbed: Afghanistan and Pakistan*, „Connections” 2017, t. 16, nr 1, s. 37–49. <https://doi.org/10.11610/Connections.16.1.03>.

⁵⁸ W styczniu 2025 r. został udaremniony zamach (a przynajmniej taką informację upublicznił rząd HTS), który Państwo Islamskie usiłowało zrealizować w Damaszku. Zob. *Syria thwarts planned Islamic State attack on Shiite shrine*, VOA, 11 I 2025 r., <https://www.voanews.com/a/syria-thwarts-planned-islamic-state-attack-on-shiite-shrine/7933294.html> [dostęp: 24 III 2025].

Wiktorowicz Q., *Anatomy of the Salafi Movement*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, t. 29, nr 3, s. 207–239. <https://doi.org/10.1080/10576100500497004>.

Wilāyat Khurāsān And The Bay‘āt From Qawqāz, „Dabiq” 2015, nr 7, s. 33–37.

Wojnowski M., *Geneza, teoria i praktyka rosyjskiej inżynierii przymusowej migracji. Przyczynę do badań nad kryzysem migracyjnym na wschodniej flance NATO*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, nr 26, s. 11–49. <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.21.034.15694>.

Źródła internetowe

Afghanistan: Deadly suicide attack at Russian embassy in Kabul, Al Jazeera, 5 IX 2022 r., <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/5/suicide-bomb-blast-near-russian-embassy-in-kabul-afghan-police> [dostęp: 17 I 2025].

Afghanistan: ISIS Group Targets Religious Minorities, Human Rights Watch, 6 IX 2022 r., <https://www.hrw.org/news/2022/09/06/afghanistan-isis-group-targets-religious-minorities> [dostęp: 8 I 2025].

Afghanistan/US, ‘Mother of all bombs’, <https://casebook.icrc.org/case-study/afghanistan-us-mother-all-bombs> [dostęp: 9 I 2025].

Al-Lami M., *From Syrian jihadist leader to rebel politician: How Abu Mohammed al-Jolani reinvented himself*, BBC, 9 XII 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/c0q0w1g8zqvo> [dostęp: 12 II 2025].

Barrett R., *Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf> [dostęp: 17 I 2025].

Berlin lorry attack: What we know, BBC, 24 XII 2016 r., <https://www.bbc.com/news/world-europe-38377428> [dostęp: 19 III 2025].

Bezhan F., *The Taliban, The Government, And Islamic State: Who Controls What In Afghanistan?*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 31 V 2020 r., <https://www.rferl.org/a/taliban-government-islamic-state-who-controls-what-in-afghanistan-/30644646.html> [dostęp: 8 I 2025].

Bojownik Państwa Islamskiego w Polsce. Został deportowany z kraju, Onet, 16 IV 2024 r., <https://www.wiadomosci.onet.pl/kraj/bojownik-panstwa-islamskiego-w-polsce-abw-deportowalo-go-z-kraju/t8qdqz1> [dostęp: 19 III 2025].

Botobekov U., *New ISIS Strategy and the Resurgence of Islamic State Khorasan*, Modern Diplomacy, 17 V 2022 r., <https://www.moderndiplomacy.eu/2022/05/17/new-isis-strategy-and-the-resurgence-of-islamic-state-khorasan> [dostęp: 15 I 2025].

Botobekov U., *Think like Jihadist: Anatomy of Central Asian Salafi groups*, Modern Diplomacy, 29 V 2019 r., <https://moderndiplomacy.eu/2019/05/29/think-like-jihadist-anatomy-of-central-asian-salafi-groups> [dostęp: 17 I 2025].

Bunker R.J., Ligouri Bunker P., *Eight Tajiks Arrested by ICE in Los Angeles, New York, and Philadelphia: Islamic State Khorasan (ISK) Strike Team Concerns*, Cofutures, 17 VI 2024 r., <https://www.cofutures.net/post/eight-tajiks-arrested-by-ice-in-los-angeles-new-york-and-philadelphia-islamic-state-khorasan-isk> [dostęp: 19 III 2025].

Celso A.N., *Islamic Regression, Jihadist Frustration and Takfirit Hyper Violence*, „Journal of Political Sciences & Public Affairs” 2016, t. 4, nr 2, <https://www.longdom.org/open-access/islamic-regression-jihadist-frustration-and-takfirit-hyper-violence-2332-0761-1000200.pdf> [dostęp: 27 I 2025]. <https://doi.org/10.4172/2332-0761.1000200>.

Clifford B., Powell H., *Encrypted Extremism. Inside the English-Speaking Islamic State Ecosystem on Telegram*, <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/EncryptedExtremism.pdf> [dostęp: 13 III 2025].

Coppolecchia S., *Unveiling ISIS-K: Origins, Goals And Possible Impact*, Istituto Analisi Relazioni Internazionali, 6 IV 2024 r., <https://www.iari.site/2024/04/06/unveiling-isis-k-origins-goals-and-possible-impact> [dostęp: 7 II 2025].

Daly J.C.K., *Rocket Attacks on Tajikistan and Uzbekistan Undermine Taliban Security Claims*, Jamestown, 8 I 2022 r., <https://jamestown.org/program/rocket-attacks-on-tajikistan-and-uzbekistan-undermine-taliban-security-claims> [dostęp: 15 I 2025].

Dyner A.M., *Zamach w Moskwie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 25 III 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/zamach-w-moskwie> [dostęp: 6 I 2025].

Europe Muslim Population in 2024, <https://www.muslimpopulation.com/Europe> [dostęp: 4 III 2025].

Faulconbridge G., *US embassy warns of imminent attack in Moscow by 'extremists'*, Reuters, 8 III 2024 r., <https://www.reuters.com/world/us-embassy-warns-imminent-extremist-attack-moscow-2024-03-08> [dostęp: 6 I 2025].

Giustozzi A., *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, International Centre for Counter-Terrorism, 30 I 2024 r., <https://www.icct.nl/publication/islamic-state-khorasan-between-taliban-counter-terrorism-and-resurgence-prospects> [dostęp: 8 I 2025].

Giustozzi A., *The Islamic State in Khorasan*, Italian Institute for International Political Studies, 27 VI 2019 r., <https://www.ispionline.it/en/publication/islamic-state-khorasan-23406> [dostęp: 8 I 2025].

Global Terrorism Index 2016, Institute for Economics and Peace, <https://www.reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2016> [dostęp: 4 XII 2024].

Global Terrorism Index 2026, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2026/03/Global-Terrorism-Index-2026-Report.pdf> [dostęp: 21 VIII 2026].

Gordon M.R., Salama V., Strobel W.P., *U.S. Secretly Alerted Iran Ahead of Islamic State Terrorist Attack*, The Wall Street Journal, 26 I 2024 r., <https://www.wsj.com/world/middle-east/us-secretly-alerted-iran-ahead-of-islamic-state-terrorist-attack-af77a19a> [dostęp: 6 I 2025].

Harmouch S., Jadoon A., *How Moscow terror attack fits ISIS-K strategy to widen agenda, take fight to its perceived enemies*, The Conversation, 24 III 2024 r., <https://www.theconversation.com/how-moscow-terror-attack-fits-isis-k-strategy-to-widen-agenda-take-fight-to-its-perceived-enemies-226469> [dostęp: 17 I 2025].

Ikram I., Siddique A., *Afghan President Declares IS Defeated In Eastern Stronghold*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 19 XI 2019 r., <https://gandhara.rferl.org/a/afghan-president-declares-is-defeated-in-eastern-stronghold/30280871.html> [dostęp: 8 I 2025].

ISIL claims 'province' in India, officials call it 'propaganda', Al Jazeera, 12 V 2019 r., <https://www.aljazeera.com/news/2019/5/12/isil-claims-province-in-india-officials-call-it-propaganda> [dostęp: 4 XII 2024].

ISIL claims responsibility for deadly Kabul attack, Al Jazeera, 3 IX 2024 r., <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/3/isil-claims-responsibility-for-deadly-kabul-attack> [dostęp: 3 I 2025].

ISIL confirms death of leader Abu Hussein al-Qurashi, names successor, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/3/isil-confirms-death-of-leader-abu-hussein-al-qurashi-names-successor> [dostęp: 1 IX 2026].

Islamic State in Khorasan Province, <https://mappingmilitants.org/profiles/islamic-state-in-khorasan-province> [dostęp: 21 VIII 2026].

Islamic State's Telegram Hustle: How a Terrorist Organization Raises Funds, Cyfirma, 13 III 2024 r., <https://www.cyfirma.com/research/islamic-states-telegram-hustle-how-a-terrorist-organization-raises-funds> [dostęp: 13 III 2025].

Jadoon A., Mines A., *Taking Aim: Islamic State Khorasan's Leadership Losses*, „CTC Sentinel” 2019, t. 12, nr 8, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2019/09/CTC-SENTINEL-082019.pdf>, s. 14–22 [dostęp: 8 I 2025].

Kajjo S., *Syrians welcome new rulers' pledge of moderation but are concerned about extremists in their midst*, VOA, 24 XII 2024 r., <https://www.voanews.com/a/syrians-welcome-new-rulers-pledge-of-moderation-but-are-concerned-about-extremists-in-their-midst-/7912678.html> [dostęp: 12 II 2025].

Kendall E., *ISIS in Yemen: Caught in a Regional Power Game*, New Lines Institute for Strategy and Policy, 21 VII 2020 r., <https://www.newlinesinstitute.org/isis/isis-in-yemen-caught-in-a-regional-power-game-2> [dostęp: 12 II 2025].

Lang J., *Tadżykistan: chroniczna stagnacja*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 16 III 2016 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-03-16/tadzykistan-chroniczna-stagnacja> [dostęp: 19 III 2025].

Legieć A., *Perspektywy rozwoju tzw. Państwa Islamskiego w Afganistanie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1 X 2021 r., <https://www.pism.pl/publikacje/perspektywy-rozwoju-tzw-panstwa-islamskiego-w%25C2%25A0afganistanie> [dostęp: 7 II 2025].

Leigh K., French J., Juan J., *Islamic State and Its Affiliates*, The Wall Street Journal, <http://graphics.wsj.com/islamic-state-and-its-affiliates> [dostęp: 4 XII 2024].

Mendelsohn B., *ISIS' Lone-Wolf Strategy and How the West Should Respond*, Foreign Affairs, 25 VIII 2016 r., <https://www.foreignaffairs.com/isis-lone-wolf-strategy> [dostęp: 4 III 2025].

Rahmani B., Tanco A., *ISIS's Growing Caliphate: Profiles of Affiliates*, Wilson Center, 19 II 2016 r., <https://www.wilsoncenter.org/article/isiss-growing-caliphate-profiles-affiliates> [dostęp: 4 XII 2024].

Rassler D., *Situating the Emergence of the Islamic State of Khorasan*, „CTC Sentinel” 2015, t. 8, nr 3, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2015/03/CTCSentinel-Vol8Issue317.pdf>, s. 7–11 [dostęp: 20 XII 2024].

Rękawek K., *Jednak nie Państwo Islamskie? Zagrożenie terroryzmem międzynarodowym dla Polski*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14 VIII 2015 r., https://www.pism.pl/publikacje/Jednak_nie_Pa_stwo_Islamskie__Zagro_enie_terroryzmem_mi_dzynarodowym_dla_Polski_ [dostęp: 4 III 2025].

Rubin M., *Abu Bakr al-Baghdadi Is Dead (But His Legacy Lives on)*, The National Interest, 27 X 2019 r., <https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/abu-bakr-al-baghdadi-dead-his-legacy-lives-91536> [dostęp: 4 XII 2024].

SITE Intelligence Group, wpis na portalu X, 1 III 2017 r., <https://www.x.com/siteintelgroup/status/837007988779073537> [dostęp: 4 III 2025].

Strachota K., *Państwo Islamskie Chorasanu – nowa odsłona światowego dżihadu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 29 III 2024 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-03-29/panstwo-islamskie-chorasanu-nowa-odslona-swiatowego-dzihadu> [dostęp: 20 XII 2024].

Syria thwarts planned Islamic State attack on Shiite shrine, VOA, 11 I 2025 r., <https://www.voanews.com/a/syria-thwarts-planned-islamic-state-attack-on-shiite-shrine/7933294.html> [dostęp: 24 III 2025].

Tadych M., *From Dushanbe to Berlin: The emerging ISIS-K threat*, Atlantic Council, 10 X 2024 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/europe-isis-k-tajikistan> [dostęp: 21 III 2025].

Taylor A., *The strange story behind the 'Khorasan' group's name*, The Washington Post, 25 IX 2014 r., <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/09/25/the-strange-story-behind-the-khorasan-groups-name> [dostęp: 24 XII 2024].

Timofte C., *Unlikely Friends: What role would the USA play in the fight between ISIS-K and the Taliban?*, Institute of New Europe, 29 XI 2021 r., <https://www.ine.org.pl/en/unlikely-friends-what-role-would-the-usa-play-in-the-fight-between-isis-k-and-the-taliban> [dostęp: 7 II 2025].

What we know about Islamic State in Khorasan Province (ISIS-K), Al Jazeera, 27 VIII 2021 r., <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/27/islamic-state-in-khorasan-iskp-aka-isil> [dostęp: 3 I 2025].

Wood G., *What ISIS Really Wants*, The Atlantic, March 2015, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980> [dostęp: 27 I 2025].

Zelin A.Y., *The Islamic State. Select Worldwide Activity Map*, The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org/islamicstateinteractivemap/#view/1972> [dostęp: 4 III 2025].

Zelin A.Y., *The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*, The Washington Institute for Near East Policy, 26 VII 2014 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-war-between-isis-and-al-qaeda-for-supremacy-of-the-global-jihadist> [dostęp: 4 II 2025].

Zerden A., *What Is Known About ISIS-K Funding in Afghanistan?*, Lawfare, 30 VIII 2021 r., <https://www.lawfaremedia.org/article/what-known-about-isis-k-funding-afghanistan> [dostęp: 12 III 2025].

Dr Łukasz Cymbaluk

Doktor nauk o polityce i administracji. Stopień doktora uzyskał na Uniwersytecie Wrocławskim w 2023 r. na podstawie rozprawy pt. *Państwo Islamskie w środowisku międzynarodowym*. Jego zainteresowania naukowe obejmują geopolitykę, bezpieczeństwo międzynarodowe oraz współczesne procesy polityczne.

Kontakt: lukasz.cymbaluk@wskz.pl